

nærede, om at bevare den position og magt rigsrådet havde haft under formynderbestyrelsen også under den myndige konge.

Tiden efter 1680 ofres kun lidt plads i værket (s. 306-44). Hovedsynspunktet er, at rigsrådet ikke blev sat så fuldstændig til side, som man har hævdet, og at det beholdt meget af sin tidligere indflydelse, især med hensyn til udenrigspolitik og retsvæsen. Ganske vist anvendte Karl XI ofte formuleringer, der skulle understrege hans enevældige position, men i virkeligheden afveg hans holdning til rigsrådet ikke meget fra hans forgængeres.

Læseren sidder tilbage med en fornemmelse af, at bogen er blevet en torso. Man får indtrykket af, at det oprindeligt har været planen, at bogen skulle have omhandlet det, den lover på titelbladet, nemlig en skildring af den indre historie under hele Karl XI's regering, men at stoffet har vist sig at være så righoldigt, at forfatteren kun har formået at fuldføre planen frem til 1680, og behandlingen af resten af perioden må så indskrænke sig til nogle ganske vist særdeles instruktive tabeller og oversigter. Selv om der ikke gives noget løfte derom, må man håbe, at der med tiden vil udkomme et næste bind, der fører undersøgelserne frem til 1697.

KARL-ERIK FRANDSEN

R. M. HATTON: Charles XII of Sweden. London, Weidenfeld and Nicolson, 1968. xvii + 656 s. Ill. 84 sh.

Dr. R. M. Hatton, der underviser i international historie ved London School of Economics and Political Science, har især beskæftiget sig med slutningen af det 17. og begyndelsen af det 18. århundredes historie, således f. ex. i sin doktorafhandling fra 1950, »Diplomatic Relations between Great Britain and the Dutch Republic 1714-21« og i det af hende og J. S. Bromley redigerede værk »William III and Louis XIV« (1968). (Kun det sidste af disse værker findes på Det kgl. Bibliotek). Til den efterfølgende tids historie har dr. Hatton bidraget med afsnittet »Scandinavia and the Baltic« i The New Cambridge Modern History VII (1957). Da forfatteren desuden behersker de skandinaviske sprog – hun er norsk født – har kendskab til russisk (den besynderlige titel, der er anført på en russisk kildesamling s. 532, bekræfter dog dr. Hattons eget udsagn om, at hendes kendskab til russisk er »weak«) og har fået hjælp mht. polsk litteratur om emnet, må forudsætningerne for at beskæftige sig med problemet Karl XII siges at være gode.

Selv om forfatteren ikke åbent proklamerer det, er det øjensynligt, at hendes hensigt med værket er at nå frem til en mere »objektiv« fremstilling af Karl XII på grundlag af den overordentlig store detailforskning, der har fundet sted i de senere tiår, en fremstilling, der hverken lider af den »gamle skoles« hyperkritiske fordømmelse af kongen (f. ex. A. Fryxell) eller af den »ny skoles« ukritiske holdning (H. Hjärne, S. E. Bring). I en engelsk sammenhæng vil Hatton ændre den traditionelle opfattelse af Karl XII som en brutal, krigslysten konge uden statsmandsevner, en opfattelse, der dels stammer fra propagandaen fra det 18. årh.s begyndelse, dels fra den i England meget læste Karl XII-historie af Voltaire.

Bogens disposition er i det store og hele kronologisk og stoffet er opdelt i 7 bøger efterfulgt af en epilog. Alligevel undgår man ikke en del gentagelser af ting, der måske ikke alle er af særlig stor betydning. Således får vi bl. a. flere gange at vide, at kongen holdt af vovede historier, at han gik uden paryk, og at hans ene ben var kortere end det andet. Gentagelserne hænger til dels sammen med, at forfatteren indleder sin bog med et kapitel om »Personen og personligheden«, hvor hun forsøger at give en samlet karakteristik af såvel kongens fysiske som psykiske egenskaber.

Hatton kommer i det hele taget meget ind på det omdiskuterede spørgsmål om Karl XII's personlige forudsætninger for at bestride hvervet som enevældig hersker over stormagten Sverige i en kritisk fase af landets historie. Hendes opfattelse er, at embedets og krigens byrde frembragte en personlighed, der blev en helt anden, end kongens karakteranlæg under mere normale omstændigheder ville have betinget. Det var den ansvarsfulde stilling, der fremkaldte hans stædighed, indelukthed og hang til radikale løsninger af Sveriges problemer. Det samme er tilfældet med hans tilsyneladende ufølsomhed og formodede seksuelle abnormitet. Den »virkelige« Karl XII var derimod *mild*, generøs og medfølelse, længtes efter emotionel sikkerhed og var ikke nogen impotent militarist, men kun seksuelt frustreret. Kongen var *nødt* til at udvikle en asketisk filosofi og gøre sig ufølsom for at kunne bestride sit hverv.

Mange af disse ræsonnementer lyder for så vidt meget overbevisende, men der er unægteligt en god portion psykologiseren og spekulation i alt dette, noget forfatteren i øvrigt iflg. forordet anser for uomgængeligt i et biografisk arbejde. Således er Karls viljestyrke en arv fra forældrene – mest dog fra faderen – hans rejselyst stammer fra Johan Kasimir, der var gift med Gustav Adolfs halvsøster, ligesom hans religiøse temperament skal være blevet forstærket af denne arv. Også hengivenhed til arbejde for dettes egen skyld skal stamme fra denne fjerne forfader, i øvrigt i modsætning til magtlyst, som hævdes at være et typisk Vasa-træk. Selv om Hatton maner til forsigtighed mht. at drage slutninger på grundlag af portrætter af kongen, forsøger hun alligevel at karakterisere Karl XII herudfra og mener at kunne se bl. a. »intelligens, energi og ro opnået ved selvkontrol« (s. 10) eller »en ungdommelig søgen efter identitet« (s. 219).

Forfatteren har langt mere fast grund under fødderne i sine beskrivelser og analyser af politikerne eller *statsmanden* Karl XII, hvilket ikke kan undre, da Hatton jo ikke er psykolog, men historiker. Hovedproblemet for Sverige var forholdet til Danmark, mens Rusland udgjorde en sekundær trussel, og Karl XII fortsatte efter Hattons opfattelse sin fars neutralitets- og uafhængighedspolitik (hvilket i Hattons definition dog ikke udelukkede gevinster, hvis lejlighed gaves). Som hovedanstifteren af Den store nordiske Krig udpeger Hatton Frederik IV af Danmark, der udgjorde hovedhjørnestenen ved etableringen af alliancen mod Sverige. Hatton afviser, at årsagen til Sveriges ulykker under Karl XII skyldtes kongen. Hans opgave var langt vanskeligere end forgængernes, fordi langtidstendenserne gik imod Sverige: Ruslands voksende magt, som ingen ville have kunnet hindre, de tyske magters – inklusive kejserens – interesse i at få Sverige trængt ud af Tyskland, de to sømagters forening i 1688, der satte Sverige i et uløseligt dilemma mht. valg af alliancepartner – var Frankrig eller sømagterne nu farligst for Sverige? Sveriges uforpligtede politik fik til resultat, at

ingen af de store europæiske magtgrupper ønskede at hjælpe landet, da det fik behov for det.

Hattons bedømmelse af Karl XII bliver i det store og hele et defensorat, hvilket bl. a. kommer til udtryk i den hyppige anvendelse af begrebet nødvendighed og beslægtede begreber: Kongen var nødt til at gå ind i Polen, nødvendighed drev ham også ind i Sachsen, og samme årsag havde hans forhastede udmarch fra dette land. Det var endelig også et element af nødvendighed, der forhindrede Sverige i i tide at sikre sig en fast alliance med en eller flere af stormagterne.

Flere af de begreber, Hatton anvender, kunne man godt ønske defineret klarere, og nogle af dem burde ikke optræde i en fremstilling, der præsenteres som »scholarly«. Der tales f. ex. om »the web of fate« (s. 245), og at »Fate rained blow upon blow upon him« (s. 270). Her synes Karl XII's egen fatalisme at have smittet af på hans medfølelse biograf. Man kan også nok undre sig over, at der ikke i alle tilfælde er anført belæg for de anvendte argumenter. Dette gælder bl. a. argumenteringen for sømagternes politik indtil 1706 (s. 157), kongens tanker i efteråret 1699 (s. 110) og rådgivernes og embedsmændenes forestillinger om krig og fred (s. 126).

Anmelderen deler Hattons opfattelse af den danske regering som drivende kraft ved etableringen af angrebsforbundet mod Sverige, men skildringen heraf er ikke særlig dækkende, flere af de vigtigste led omtales slet ikke, og beskrivelsen af traktaten mellem Chr. V og August af Sachsen-Polen fra marts 1698 er ikke korrekt for de hemmelige artiklers vedkommende (s. 103).

Disse kritiske bemærkninger bør dog ikke på nogen måde fordunkle den kendsgerning, at der med dr. Hattons værk er ydet et vægtigt bidrag til den lange debat om den omstridte konge, hvis gravfred af nidkære forskere er blevet forstyrret ikke færre end fire gange. For den engelsktalende verden, som bogen i særlig grad henvender sig til, og som normalt ikke har lejlighed til at orientere sig om forskningen i de skandinaviske lande, må bogen være uhyre velkommen.

BENT JENSEN

ERIK AMBURGER: Geschichte der Behördenorganisation Russlands von Peter dem Grossen bis 1917. Studien zur Geschichte Osteuropas X. Leiden, E. J. Brill, 1966. xxxii + 622 s. 86 fl.

Dr. Erik Amburger, der er knyttet til universitetet i Giessen, er født i St. Petersburg i en gammel tysk-russisk slægt. Han har skrevet om russisk historie i en menneskealder: Midt i 30'erne skrev han i Personalhistorisk Tidsskrift om Vitus Berings efterkommere og om dansk-norske officerer i Rusland under Katharina II. I 1934 udkom *Russland und Schweden*, i 1957 *Die Familie Marselis* og i 1961 både *Beiträge zur Geschichte der deutsch-russischen kulturellen Beziehungen* og *Geschichte des Protestantismus in Russland*.

Med bogen om den russiske statsadministration fra Peter den Store til 1917 har Amburger villet udfylde en lakune i historieforskningen, og det er lykkedes for ham. Bogen er uundværlig for alle, som vil studere den russiske stats forhold.